

DØNNES KIRKE, DØNNES KOMMUNE, NORDLAND

Tilstandsregistrering av kunst og inventar, 2022

Nina Kjølsten Jernæs og Iver Schonhowd

Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU)
 Storgata 2, Postboks 736 Sentrum, 0105 Oslo
 Telefon: 23 35 50 00
www.niku.no

Tittel Dønnes kirke, Dønnes kommune, Nordland Tilstandsregistrering av kunst og inventar, 2022	Rapporttype/nummer NIKU Rapport 142	Publiseringsdato 12.12.2022
	Prosjektnummer 1022278-01	Sider 15
	Avdeling Konservering	Tilgjengelighet Åpen
Forfatter(e) Nina Kjølens Jernæs og Iver Schonhowd	ISSN 2703-7797 ISBN 978-82-8101-289-9	Oppdragstidspunkt / periode utført Sept-okt 2022
	Forsidebilde Koret i Dønnes kirke. Foto: Nina K. Jernæs, NIKU.	

Prosjektleder Nina Kjølens Jernæs
Prosjektmedarbeider(e) Iver Schonhowd
Kvalitetssikrer Kjersti Marie Ellewsen

Oppdragsgiver / finansiert av Riksantikvaren

Sammendrag Som ledd i de nasjonale oppgavene tildelt fra Klima- og miljødepartementet gjennomfører NIKU i samarbeid med Riksantikvaren tilstandsregistrering av kunst og inventar i norske kirker årlig. I 2022 gikk turen til Helgelandskysten i Nordland. Det ble gjennomført en tilstandsregistrering av kunst og inventar i Dønnes kirke i september, 2022. Middelalderkrusifikset i koråpningen ble vurdert til tilstandsgrad (TG) 3, St. Laurentius skulptur fra middelalderen, 1600-talls skulpturer, gallerifronten og altertavlen fikk TG 2, resten av de registrerte gjenstandene var i god stand og fikk TG 1.
Abstract In collaboration with The Directorate for Cultural Heritage, NIKU carries out condition registration of art and furnishings in Norwegian churches annually. This is a part of the national tasks assigned by the Ministry of Climate and the Environment. In 2022, the trip went to the coastal area of Helgeland in Nordland County. A condition assessment of art, inventory and interior was carried out in Dønnes church in September 2022. The crucifix mounted above the entrance of the chancel was assessed and given the condition grade (TG) 3. The medieval sculpture of St. Laurentius, the group of four sculptures from the 17 th century and the panel paintings placed on the front of the gallery were assessed and given TG2. The rest of the registered items were in good condition and got TG 1.

Emneord kirkekunst, kirkeinventar, tilstandsregistrering, konservering
Keywords Religious art, church inventory, condition assessment, conservation

Avdelingsleder
 Kjersti Marie Ellewsen

Innholdsfortegnelse

1	Prosjektopplysninger	7
2	Bakgrunn for tilstandsregistreringene	7
3	Sammendrag av tilstandsregistreringen i Dønnes kirke i 2022	8
3.1	Kunst/inventar med tilstandsgrad 3	8
3.2	Kunst/inventar med tilstandsgrad 2	8
3.3	Kunst/inventar med tilstandsgrad 1	8
4	Ytterligere anbefalinger	9
5	Kilder	10
6	Fotografier september 2022	10

1 Prosjektopplysninger

Kirke:	Kulturminne ID 84045-1, Dønnes kirke, Dønna kommune, Nordland
Kirketype:	Langkirke i mur, oppført rundt 1200, med utvidelser i 1866.
Vernestatus:	Automatisk fredet
Klimaregistrering:	Nei
Bruksfrekvens:	Omtrent hver tredje søndag, i tillegg er det ca. 10 begravelser og ca. 10 konserter i løpet av året, samt noen viselser og evt. dåpsgudstjenester.
Oppvarming:	Rørovner under kirkebenkene med konstant oppvarming på 18 °C.
Belysning:	Elektrisk belysning
Befaring:	29.09.2022
Registratorer:	Nina Kjølsten Jernæs og Iver Schonhowd, NIKU
Rapport:	12.12.2022
Foto:	Nina Kjølsten Jernæs, NIKU, og Henrik Smith, Riksantikvaren
Prosjekt:	Tilstandsregistrering av kunst og inventar i kirker 2022.

2 Bakgrunn for tilstandsregistreringene

Tilstandsregistreringene er gjennomført i samarbeid med Riksantikvaren, og med nasjonale midler fra Klima- og miljødepartementet. Formålet er å vurdere og registrere tilstanden på veggfast og flyttbar kunst og inventar. Tilstandsregistreringen vil fungere som et grunnlagsdokument for videre planlegging av vedlikehold, sikring og konservering av kunst og inventar i kirkene.

Tilstanden ble undersøkt i hovedsak visuelt og registrert på stedet. De viktigste dataene som blir registrert er følgende:

- Objekttype (altertavle, prekestol, veggdekor osv.).
- Objektbeskrivelse (gjenstandens utforming, f.eks. dekor og farger, og størrelse).
- Gjenstandsmateriale (hovedmaterialene som gjenstanden består av).
- Tilstandsgrad (Tilstandsgraden registreres med tallverdier fra TG 0 – 3, hvor TG 0 betyr god tilstand, ingen tiltak nødvendig, TG 1 stabil tilstand (gjenstanden kan ha noen skader, men ingen aktivitet i skadene) overvåking anbefales, TG 2 noe skadeutvikling registrert, overvåking/behandling anbefales og TG 3 dårlig tilstand med betydelig skadeutvikling registrert og behandling nødvendig). TG 9 benyttes dersom man ikke har anledning til å utføre tilstrekkelig undersøkelse, for eksempel på grunn av plassering.
- Tilstandsbeskrivelse (en forklaring av tallverdiene).
- Bevaringsgrad (Hvor mye av gjenstanden som er opprinnelig, og eventuelle nyere overmalinger, mangler ved gjenstanden, avdekkinger osv.).
- Skadeårsak (tørkeskader, lyspåvirkning osv.) dersom kjent.
- Tiltakstype (f.eks. overvåking, behandling mm. Vurderes først og fremst ut fra tilstandsgrad og i en viss grad bevaringsgrad og verdi).

Dataene fra registreringene legges inn i Riksantikvarens datasystem, Askeladden, mens denne rapporten er et sammendrag av registreringene som er utført.

3 Sammendrag av tilstandsregistreringen i Dønnes kirke i 2022

Dønnes kirke er påbygget i senere tid, og siden kirken er inndelt i tre rom, skilles det i rapporten mellom skip, dagens kor og middelalderkoret. Dønnes middelalderkirke er en rikt utsmykket kirke med flere skulpturer fra middelalderen, og flere 1600-talls gjenstander og inventarstykker. Noen gjenstander var vanskelig å komme til for å gjøre undersøkelser, bl.a. krusifikset i koråpningen på grunn av usikret stige. Ved undersøkelse av gallerifronten ble kun to av feltene undersøkt nøye, resten ble mer generelt undersøkt fra større avstand. Middelalderkrusifikset over koråpningen ble vurdert til tilstandsgrad (TG) 3, St. Laurentius skulptur fra middelalderen, 1600-talls skulpturer, gallerifronten og altertavlen fikk TG 2, resten av de registrerte gjenstandene var i god stand og fikk TG 1.

3.1 Kunst/inventar med tilstandsgrad 3

Objekt: Krusifiks fra middelalderen plassert over åpningen mellom dagens kor og middelalderkoret. Korset er sekundært. Mål: B: 93, H: 93 D: 24 cm. Kors: B: 116, H: 130 cm. *Bevaringsgrad:* Overmaling trolig på hår og karnasjon. Restaurert i 1967. *Tilstandsvurdering:* Mange oppskallinger, særlig ansikt og krone, eldre oppskallinger over store deler av skulpturen er forsidebeskyttet. *Anbefaling:* Konservering og festing av løs maling.

3.2 Kunst/inventar med tilstandsgrad 2

Objekt: Fire skulpturer fra 1600-tallet som er montert til nordvegg i dagens kor. Mål: Paulus: H: 60 cm., Peter H: 60 cm., Moses, H: 72 cm., Johannes H: 69 cm. *Bevaringsgrad:* Deler mangler (alle mangler utstikkende armer, Peter's nese, Johannes' bok), flere av skulpturene har fått nyere deler (Moses og Johannes nye baser). Deler er overmalt og fått ny forgylling (Moses). *Tilstandsvurdering:* Paulus, Moses og Johannes-skulpturene har slitte overflater og noe løs maling. Peter: En del områder med løs maling, sprekker vertikalt i hele basen og i øvre del fra nakken og ned til hånda på høyre side. Sprekk, vertikalt rett forfra. Trolig er de fleste skadene klimarelatert. *Anbefaling:* Se på oppvarmingsrutiner for å minimere klimaskader på inventar. Overvåke eventuell utvikling av løs maling.

Objekt: Galleribrystning med 9 felter som viser dydene, den dateres til 1600-tallet. Mål pr. felt: B: 53, H: 70 cm. *Bevaringsgrad:* Brystningsmaleriene bærer preg av å ha vært flere steder utenom kirka. Noen felt har fått skjøtt inn treverk. Tidligere malingsutfall er retusjert. *Tilstandsvurdering:* Flere nye malingsutfall med løs maling, takformete oppskallinger. *Anbefaling:* Overvåkes og på sikt konserveres.

Objekt: St. Laurentius skulptur fra middelalderen (ca. 1400-tallet), er plassert i dagens kor i en egen nisje syd for alteret. Mål: H: 112, B: 35, D: 30 cm. *Bevaringsgrad:* Overmalt. En arm mangler. Hodet har vært av og pålimt igjen. Restaurert i 1967. *Tilstandsvurdering:* Mye løs maling, sprekk i treverket i bunnen av skulpturen. Det er bom mellom malingslag og treverk. *Anbefaling:* Overvåkes og på sikt konserveres.

Objekt: Lerretsmaleri med motiv "Oppstandelsen" malt i 1870-årene og signert i nedre høyre hjørne av Christen Brun. Kopi av A. Tidemands maleri med samme motiv i Bragernes kirke. Stort format om avslutter øvre del i en gotisk spissbue. Maleriet er montert på sydvegg i dagens kor. *Tilstandsvurdering:* Slapt oppspent lerret, rift i nedre høyde del nær høyre rammekant. Ellers i god stand. *Anbefaling:* Overvåkes og bør konserveres i løpet av ca. 5 år.

3.3 Kunst/inventar med tilstandsgrad 1

Objekt: Prekestol fra 1675 bestående av 4 felt på prekestolskurven. Prekestolen er plassert i skipet, montert til korskillet mot dagens kor. Den er malt med oljemaling på tre, dekorert med evangelistene på hovedfeltene. Mål, kurv: H: 119, pr. felt, B: 54. Diam.: 122 cm. *Bevaringsgrad:* Ny trappeoppsats og base. *Tilstandsvurdering:* Mekaniske skader og slitasje. Gjenværende malingsrester har stabil tilstand. *Anbefaling:* Overvåking.

Objekt: Skulptur fra middelalderen; Maria med Jesusbarnet fra siste del av 1200-tallet. Mål: H: 130, B: 41, D: 33 cm. Skulpturen er plassert i dagens kor i en egen nisje nord for alteret. *Bevaringsgrad:* Marias høyre arm, samt Jesusbarnets høyre arm fra skulder mangler. Jesu krone mangler tagger. Hele skulpturen er overmalt. Senere retusjeringer i avskallinger. Restaurert i 1967. Rester av forgylling er synlig under overmaling på Marias krone. *Tilstandsvurdering:* Ingen løs maling, stabil tilstand. *Anbefaling:* Overvåking.

Objekt: Skulptur i middelalderkoret; Jesus med jordeplet fra middelalderen. Mål: H: 44,5, B: 17, D: 10 cm. *Bevaringsgrad:* Tykk grundering, mangler hele høyre arm fra overarm og korset på globen er sekundært. Spor av forgylling. Nesen er også borte. Krapplakk lasering er nedbrutt. Retusjer i ansikt. *Tilstandsvurdering:* Stedvis løs grundering, og noen få takformete oppskallinger. *Anbefaling:* Overvåking av eventuell skadeutvikling.

Objekt: Lite krusifiks fra middelalderen som henger på vegg i sakristiet. Mål: H: 39, B: 10,5, D: 10 cm. *Bevaringsgrad:* Sekundært kors. Krusifikset mangler begge armer fra skulderfestet samt begge føttene. Lendeklede er formet med rosett. Skade i treverk på høyre kne. *Tilstandsvurdering:* Store områder med malingsutfall, stort sett er det grunderingen som er bevart med unntak av hår og skjegg. Det er også litt løs maling og grundering på lendekledet. *Anbefaling:* Overvåking av eventuell skadeutvikling.

Objekt: Oblatskrin fra 1692. Akantusdekor på lokk og sider, innskrift på midten av lokket. Stempelmerke under esken. Mål: Diam.: 14, H: 6 cm. *Bevaringsgrad:* Reforgylt, utvendig og innvendig. *Tilstandsvurdering:* Litt bulker i kanten på lokk, men stabil tilstand. *Anbefaling:* Overvåking.

Objekt: Dåpsfat i messing, trolig fra middelalderen, med innspunnet blomster og annen dekor på brem og i bunn. Adam og Eva avbildet i bunnen. Mål: Diam.: 46, H: 7 cm. *Bevaringsgrad:* Reparasjoner i kanten av bunnen. *Tilstandsvurdering:* Stabil tilstand. *Anbefaling:* Overvåkes. Det bør også legges noe mykt mellom kanne og fat for å forhindre slitasje.

Objekt: Lysekroner i messing, to nivåer med seks lysarmer i hvert nivå. Uviss datering. Henger over alterringen i dagens kor. Mål: H:70, D: 67 cm. *Tilstandsvurdering:* Stabil tilstand. *Anbefaling:* Overvåking.

Objekt: Lysekroner i messing, ett nivå med seks lysarmer og en ørn øverst. Trolig fra 1600-tallet, og henger i middelalderkoret. Mål: Diam.: 57, H: 39 cm. *Bevaringsgrad:* Lysekrona har muligens vært høyere. 3 lysholdere er nye. En mansjett har en annen legering. *Tilstandsvurdering:* Stabil tilstand. *Anbefaling:* Overvåking.

4 Ytterligere anbefalinger

I kapittel 3 gis det anbefalinger for hva som trengs av konservering for å bevare kirkens kunst og interiør. Arbeidet som anbefales utført, krever spesialkompetanse i de aller fleste tilfeller. Det vises derfor til en kartlegging som KA Kirkenes arbeidsgiverorganisasjon, har gjort i 2022. Her beskrives norske kirkers unike samling av kunst, bruksgjenstander og liturgiske gjenstander, som krever egnet kompetanse og erfaring innen arbeid med lignende materiale. Eksempler på dette er malerikonservator for arbeid med bemalte gjenstander og kunst, gjørtler med erfaring innen reparasjon av kulturhistorisk viktige gjenstander av messing og bronse og sølvsmed med kompetanse på kirkesølv.

Rapporten som omfatter kartlegging av blant annet nødvendig kompetanse for å konservere/restaurere/reparere gjenstander som finnes i norske kirker, er tilgjengelig her: «Kirkens særskilte verdier. Kartlegging av omfang, tilstand og kritisk kompetanse (2022)»: <https://www.ka.no/ service/300851/download/id/719741/name/Kirkenes+s%C3%A6rskilte+verdier+KA+rapport+2022+-+web.pdf>

Det er viktig at alt av eldre kirkeinteriør og liturgiske gjenstander registreres i Kirkebygdatabasen. Dersom dette ikke er gjort, anbefales det å registrere kulturhistoriske gjenstander med tekst og bilder i databasen. Informasjon om enkeltgjenstander i denne rapporten kan brukes som utgangspunkt for beskrivelse

Det anbefales at det utarbeides en plan for beredskap og en verdbergingsplan for enkeltgjenstander dersom dette ikke er gjort.

Det anbefales at kirken vurderer oppvarmingsrutiner sammen med vernemyndigheter, for å få et bedre bevaringsklima for kunst og inventar.

5 Kilder

Kirkesøk, Kirkebygdatabasen og Riksantikvarens arkiv.

6 Fotografier september 2022

Foto 1: Krusifiks i korbuen. Foto: Henrik Smith, Riksantikvaren

Foto 2: Detalj av krusifiks med tidligere forsidesikring for å hindre at løs maling faller av. Foto: Henrik Smith, Riksantikvaren

Foto 3: Fire skulpturer fra 1600-tallet er montert på nordvegg ved alteret. Foto: Nina K. Jernæs, NIKU.

Foto 4: Helopptak av Johannes. Foto: Henrik Smith, Riksantikvaren

Foto 5: Ett av tilsammen 9 scener på galleribrystningen. Foto: Henrik Smith, Riksantikvaren

Foto 6: Detalj fra «Prudentia» som viser løs maling. Foto: Nina K. Jernæs, NIKU.

Foto 7: Laurentius skulptur fra ca. 1400-tallet. Foto: Henrik Smith, Riksantikvaren

Foto 8: Skulpturen sett fra siden, tidligere skade som er sammenlimt. Foto: Nina K. Jernæs, NIKU.

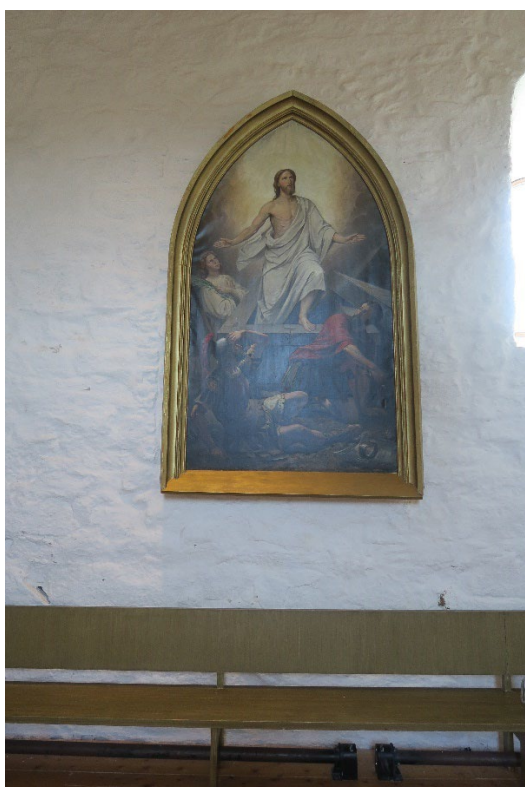

Foto 9: Altertavlen. Foto: Henrik Smith, Riksantikvaren

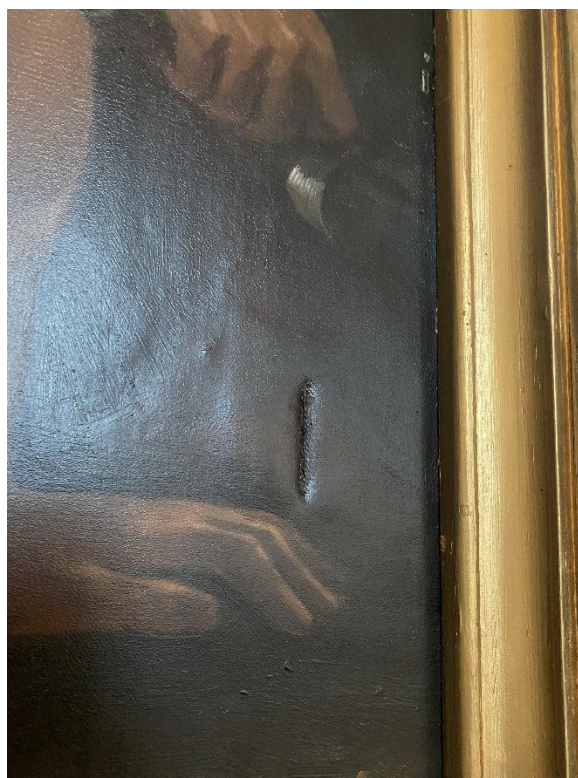

Foto 10: Detalj av skade i lerretet, altertavlen. Foto: Nina K. Jernæs, NIKU.

Foto 11: Prekestolen fra 1675. Foto: Henrik Smith, Riksantikvaren.

Foto 12: Prekestolens felt mot syd hvor det er mest maling bevart. Foto: Nina K. Jernæs, NIKU.

Foto 13: Maria med Jesusbarnet fra siste del av 1200-tallet. Foto: Henrik Smith, Riksantikvaren.

Foto 14: Liten skulptur i koret; Jesus med jordeplet. Foto: Nina K. Jernæs, NIKU.

Foto 15: Lite middelalderkrusifiks i sakristiet. Foto: Henrik Smith, Riksantikvaren.

Foto 16: Detalj av middelalderkrusifikset i sakristiet. Foto: Henrik Smith, Riksantikvaren.

Foto 17: Oblatskrin. Foto: Hentet fra kirkebyggdatabasen.

Foto 18: Dåpsfat i messing, trolig fra middelalderen. Foto: Henrik Smith, Riksantikvaren.

Foto 19: Lysekrone i messing, to nivåer. Foto: Henrik Smith, Riksantikvaren.

Foto 20: Lysekrone i messing, ett nivå. Foto: Henrik Smith, Riksantikvaren.

Norsk institutt for kulturminneforskning er et uavhengig forsknings- og kompetansemiljø med kunnskap om norske og internasjonale kulturminner.

Instituttet driver forskning og oppdragsvirksomhet for offentlig forvaltning og private aktører på felter som by- og landskapsplanlegging, arkeologi, konservering og bygningsvern.

Våre ansatte er konservatorer, arkeologer, arkitekter, ingeniører, geografer, etnologer, samfunnsvitere, kunsthistorikere, forskere og rådgivere med spesiell kompetanse på kulturarv og kulturminner.

www.niku.no

NIKU Rapport 142

NIKU hovedkontor
Storgata 2
Postboks 736, Sentrum
0105 OSLO
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tønsberg
Farmannsveien 30
3111 TØNSBERG
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Bergen
Dreggsallmenningen 3
Postboks 4112, Sandviken
5835 BERGEN
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Trondheim
Kjøpmannsgata 1b
7013 TRONDHEIM
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tromsø
Framsenteret
Hjalmar Johansens gt. 14
9296 TROMSØ
Telefon: 77 75 04 00